

Про деякі аспекти сучасної кримінально-виконавчої політики України

Колб О.Г., директор ННПП НАВС, доктор юридичних наук, професор

Як свідчить проведений аналіз, багато проблем породжує на практиці надане законодавством України право для засуджених на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі й за власні кошти (ч. 1 ст. 8 КВК), позаяк більшість засуджених не можуть його реалізувати через відсутність особистих коштів та заборгованості по податках, зборах та інших обов'язкових платежах (36,2% у структурі дебіторської заборгованості) [1, с. 63], а також по виконавчих листах (більше 35 тис. таких матеріалів, щорічно розглядається Державною виконавчою службою України на загальну суму майже 2.5 млрд. гривень [2, с. 41].

З іншого боку, така практика тільки у 2014 році привела до незаконного звільнення від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі ряду осіб (колишніх нардепів та можновладців), які вчинили особливо тяжкі злочини (ч. 5 ст. 12 КК) [3].

Для того щоб підтримати чи заперечити запропонований законодавцем підхід, слід з'ясувати зміст і соціально-правову сутність низки важливих правових понять та категорій, що органічно пов'язані між собою, взаємозумовлені і взаємодіють із запропонованими у Законі України від 08.04.2014 «Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» [4].

Як видається, вирішальними для правильного розуміння в цьому контексті є поняття змісту кримінальної відповідальності, покарання, кари, виконання та відбування покарання, катування тощо, які нині становлять зміст державної політики у сфері протидії злочинності, зокрема кримінально-виконавчої політики [5, с. 306], і загалом правових засад протидії злочинності в Україні [6, с. 335].

Поширеним є підхід, відповідно до якого кримінальна відповідальність – це один з видів юридичної відповідальності, що встановлює держава в законі про кримінальну відповідальність, а також накладає суд на осіб, які визнані на підставі його вироку винними у вчиненні злочину та мають нести зобов'язання особистого, майнового й організаційного характеру [7, с. 314].

Ураховуючи зміст цього поняття, можна дійти висновку про те, що, у разі притягнення будь-якої особи до кримінальної відповідальності, у неї (власне в засудженого) виникають певні зобов'язання перед державою, які вона має впродовж відбування визначеного судом терміну покарання виконати в повному обсязі.

З іншого боку, у персоналу органів й УВП виникає право на здійснення відповідного впливу на засудженого передбаченими в законі засобами (ст. 6 КВК України), щоб останній чітко виконував ці зобов'язання, – це невід'ємні елементи механізму правового регулювання в будь-якій галузі права, серед яких і кримінально-виконавче.

У КВК України (ст. 9, 107) й інших нормативно-правових актах України з питань виконання покарань визначено головні обов'язки засуджених, що передбачають для цих осіб неухильно дотримуватися правил поведінки та виконувати законні вимоги адміністрації органів та УВП. Невиконання засудженими своїх обов'язків і законних вимог зазначених органів й установ та їх посадових осіб тягне за собою встановлену законом відповідальність. При цьому, якщо буквально розуміти зміст ст. 50 КК України, то слід визнати, що покарання є заходом державного примусу та полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, які, здебільшого, реалізуються через таку його мету, як кара [8, с. 32–33].

Незважаючи на різноманітні підходи науковців до розуміння змісту кари, переважна більшість дослідників переконана, що кара – це не жорстока помста чи відплата особі з боку держави за вчинений злочин, а законодавча орієнтація суду й органів та УВП на застосування до засудженого такого комплексу обмежень його прав і свобод, який буде відчутним та, водночас, достатнім для досягнення інших головних цілей покарання – виправлення засудженої особи, а також спеціальної й загальної превенції. Відповідно до цієї позиції, кара є лише проміжною метою покарання [9, с. 107].

У кримінально-виконавчому законодавстві України кару реалізують через режим, тобто встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує й виконання покладених на засуджених обов'язків (ст. 102 КВК України).

Термін «виконання покарання» стосується органів та УВП, які у своїй діяльності зобов'язані реалізувати весь комплекс правообмежень, передбачених у режимі конкретного виду покарання, а також забезпечити здійснення наданих засудженим прав і виконання покладених на них обов'язків. Термін «відбування покарання» стосується засуджених, які повинні на підставі вироку суду та відповідно до приписів, установлених кримінально-виконавчим законодавством України, виконувати обов'язки й утримуватися від заборонених дій, реалізувати надані права тощо [10, с. 6].

Виходячи із зазначеного, варто визнати, що ряд визначених у Законі України від 08.04.2014 р. «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» [4] прав для засуджених, носить дещо декларативний та формальний характер, позаяк їх зміст у нормах права викладено казуїстично (запутано, хитросплетено, «крючкотворно») [11, с. 243] та дуалістично (подвійно) [11, с. 211]. Мова, зокрема, ведеться про ч. 3 ст. 116 КВК України «Медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі», у якій зазначено, що примусове годування засудженого, який заявив про відмову від прийняття їжі та за висновками комісії лікарів не має психічного захворювання та усвідомлює наслідки своїх дій, забороняється.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України (станом на 1 травня 2012 року). – К.: ДПГС України, 2012. – 105 с.

2. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2012 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 6(154). – С. 20-41.

3. Інформація Про звільнення нардепа Лозинського за вбивство // <http://ua.112.ua/politika/zasudzheniy-za-vbivstvo-eks-nardep-lozinskiy-zvileniy-iz-v-yaznitsi-golova-dptsu-74112.html>.

4. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до Європейських стандартів: Закон України від 8 квітня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 869.

5. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями / В. І. Борисов // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : НЮАУ, 2009. – Вип. 100. – С. 305–312.

6. Голина В.В. Преступность: многообразие понятий и предметная сущность явления / Голина В.В. // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 324-336.

7. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 2003. – 1231 с.

8. Денисова Т. А. Кримінальне покарання: завдання і функції, практика застосування / Т. А. Денисова // Правова система України: історія, стан та перспективи : [у 5 т.] / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Х. : Право, 2008. – Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – 2008. – 840 с

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – [4-те вид., переробл. та допов.] / за заг. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2006. – 848 с.

10. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Юрінком Інтер, 2005. – 560с.

11. Булько А.Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов. – Изд. 3-е, испр., перераб. – М.: Мартин, 2010. – 704 с.

Слідчий суддя, його функції та повноваження

Горбачевський В.Я., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС, заслуженого юриста України, доктор юридичних наук, доцент

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу інститут слідчого судді у кримінальному процесі України одержав законодавче закріплення. Для здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні слідчий суддя наділений повноваженнями щодо вирішення низки питань. При цьому у Кодексі відсутня окрема глава чи стаття, у якій би визначався перелік повноважень слідчого судді.

Слідчий суддя організаційно і функціонально належить до судового органу і, здійснюючи повноваження з судового контролю, діє від імені суду, що передбачено положеннями Конституції України. Здійснюючи свої повноваження під час кримінального провадження, як і інші службові особи органів державної влади, зобов'язаний неухильно додержуватися вимог законодавства та сприяти реалізації засад кримінального провадження. Він уповноважений здійснювати судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Перш за все це стосується застосування запобіжних заходів, в тому числі і тримання під вартою.